

ZUZANNA WOJNICKA
badaczka niezależna

 <https://orcid.org/0009-0009-3569-4480>

Zakres prawnokarnej ochrony osoby nieporadnej

The scope of criminal law protection for a helpless person

Abstract: This article analyzes selected types of prohibited acts to describe the scope and characteristics of the term “vulnerable person”. The article primarily examines the legal protection of the rights of helpless individuals under Polish law. The following section examines the sources of vulnerability and the factual situations in which a person may be considered vulnerable. The following section examines the scope of criminal law protection afforded to helpless individuals through a dogmatic-legal analysis of selected offences under the current Penal Code. The study also examines the justification for, and the need (or lack thereof) to introduce, a legal definition of the term “helpless person”, as well as the consequences of the absence of such a definition *de lege lata*.

Keywords: helplessness, vulnerable person, the harmed party, criminal law, scope of protection

1. Wprowadzenie

Osoby nieporadne stanowią kategorię osób wyodrębnionych przez polskiego ustawodawcę, który posługuje się tym pojęciem w kilku aktach prawnych. Dobra prawne tych podmiotów są szeroko chronione na gruncie współczesnego prawa polskiego, są one bowiem przedmiotem zainteresowania m.in. prawa cywilnego, w szczególności prawa rodzinnego i opiekuńczego, a także prawa karnego *sensu largo*¹, zwłaszcza prawa karnego

¹ Do prawa karnego *sensu largo* zalicza się prawo wykroczeń. Kodeks wykroczeń w sposób pokrewny Kodeksowi karnemu określa zasady odpowiedzialności za wykroczenia, jak i same wykroczenia jako czyny karalne. Zob. J. Kulesza: *Pojęcie prawa karnego*.

materialnego i prawa wykroczeń². W obrębie każdej z tych gałęzi prawa zostały przewidziane liczne instytucje mające na celu ochronę osób nieporadnych i ich dóbr osobistych przed naruszeniem oraz służące egzekwowaniu ich praw w przypadkach, kiedy już doszło do ich naruszenia.

Niewątpliwie, jedną z naczelných funkcji prawa karnego jest funkcja ochronna, która polega zarówno na ochronie dóbr rodzajowych oraz indywidualnych, jak i na ochronie społeczeństwa – rozumianego jako dobro ogólnospołeczne – przed jednostkami, które stanowią dla nich zagrożenie. Prawo karne powinno gwarantować możliwie najszerszy i jednocześnie skuteczny poziom ochrony najważniejszych dóbr prawnych. Zgodnie z jedną z jego zasad, jaką jest zasada *ultima ratio*, prawo karne powinno wkraczać jedynie w te sfery stosunków społecznych, dla których regulacje przewidziane w innych dziedzinach prawa są niewystarczające³. W szczególności zasada ta uaktualnia się, kiedy dochodzi do ingerencji w sferę stosunków rodzinnych i opiekuńczych. Zdaniem Sądu Najwyższego stosowanie przepisów prawa karnego ma być środkiem ostatecznym, ale jednocześnie w razie wystąpienia czynów zabronionych skierowanych przeciwko rodzinie ma być środkiem niezbędnym, koniecznym do zastosowania⁴.

Przy interpretowaniu pojęcia znanego i stosowanego w języku potocznym co do zasady obowiązuje domniemanie języka potocznego. Zarówno pojęcie nieporadności, jak i bezradności obowiązuje w tym języku i jest często stosowane w wielu sytuacjach życia codziennego. Może to dotyczyć, przykładowo, sytuacji rodzinnych, kiedy rodzice są bezradni w stosunku do zachowania dziecka, czy szkolnych, w relacji nauczycieli do uczniów, albo osób starszych, które są nieporadne w czynnościach dokonywanych zdalnie. Jednak takie rozumienie nie będzie miało zastosowania na gruncie przepisów karnych. Ustawodawca, kiedy posługuje się pojęciami „osoba nieporadna” czy „osoba bezradna”, ma na myśli inny rodzaj nieporadności, uwarunkowany konkretnymi czynnikami, takimi jak: wiek, stan psychiczny bądź fizyczny. A zatem potoczne rozumienie nieporadności nie może być wykorzystywane przy stosowaniu prawa.

W: *Prawo karne materialne, nauka o przestępstwie, ustawie karnej i karze*. Red. J. Kulesza. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 30.

² Por. A. Marek, V. Konarska-Wrżosek: *Prawo karne*. Wyd. 12. C.H.Beck, Warszawa 2019, s. 10.

³ J. Marciniak: *Prawnokarna ochrona praw osób wykonujących pracę zarobkową*. „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 2, s. 60.

⁴ W. Michalski: *Ochrona rodziny w prawie karnym. (Uwagi na tle wytycznych Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r.)*. „Państwo i Prawo” 1977, nr 6, s. 47.

Zgodnie z § 10 rozporządzenia w sprawie zasad techniki prawodawczej⁵ do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami. W myśl tej zasady ustawodawca, posługując się danym określeniem na gruncie konkretnego aktu prawnego, powinien dokonać jego zdefiniowania, jeżeli znaczenie to nie jest dostatecznie jasne. W omawianym przypadku na gruncie Kodeksu karnego kilkakrotnie występuje sformułowanie „osoba nieporadna ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny”, jednak jego rozumienie opiera się na przykładowych czynnikach powodujących, że osoba jest nieporadna, a nie tłumaczy, w czym nieporadność się przejawia. Co więcej, w art. 115 Kodeksu karnego⁶ zawarto słownik wyrażzeń używanych w tym akcie prawnym, które ustawodawca uznał za konieczne do zdefiniowania ze względu na ich inne od potocznego rozumienie lub z uwagi na konieczność uniknięcia błędów i wątpliwości interpretacyjnych. Słownik ten nie zawiera definicji terminu „osoba nieporadna”. Za koniecznością zdefiniowania pojęcia „osoba nieporadna ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny” przemawia również wykładnia systemowa, albowiem stworzenie jednolitej definicji zagwarantowałoby jednakową interpretacją w obrębie prawa karnego, a zatem zarówno na gruncie prawa karnego, jak i prawa wykroczeń, a także innych ustaw, do których stosuje się odpowiednio przepisy karne.

Za koncepcją odstąpienia od zdefiniowania wyrażenia „osoba nieporadna” czy „osoba bezradna” przemawia fakt, że stworzenie definicji legalnej mogłoby przyczynić się do zawężenia możliwości jej interpretacji, a co za tym idzie – jej stosowania. W konsekwencji, niektóre osoby mogłyby nie zostać uznane za nieporadne w przypadku niespełnienia wszystkich przesłanek. Zatem definicja legalna powinna być na tyle wąska, aby nie pozostawiała wątpliwości co do możliwości jej stosowania, i na tyle szeroka, żeby nie pozbawiała ochrony podmiotów, które powinny jej podlegać.

2. Rozumienie terminu „osoba nieporadna” a różne rodzaje nieporadności

Przy dokonywaniu próby zdefiniowania pojęcia „osoba nieporadna” niezwykle ważne jest zastosowanie wykładni historycznej i nawiązanie

⁵ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie Zasad techniki prawodawczej. T.j. Dz.U. 2016, poz. 283.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17 z późn. zm. [dalej: k.k.].

do wcześniejszych brzmień artykułów, w których prawodawca używał tego określenia. Na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu karnego z 1969 r. częściej posługiwano się terminem „osoba bezradna”⁷. W doktrynie za bezradną uważano osobę, która ze względu na swoje właściwości osobiste wymaga korzystania z pomocy innej osoby, np. kaleka, niedołążny starzec czy chory umysłowo⁸. Określenia „osoba nieporadna” oraz „osoba bezradna” należy rozumieć synonimicznie⁹. A zatem nie tracą swojej ważności ani wypracowane przez doktrynę poglądy na gruncie dotychczasowego stanu prawnego posługującego się terminem „osoba bezradna”, ani ugruntowane orzecznictwo sądowe¹⁰. Aktualny jest w związku z tym pogląd Sądu Najwyższego, zgodnie z którym za bezradne uznaje się osoby, które z powodu swoich właściwości fizycznych: podeszłego wieku, kalectwa, obłożnej choroby, lub właściwości psychicznych (np. upośledzenie umysłowe) nie mają możliwości samodzielnego decydowania o swoim losie ani o zmianie swojego położenia¹¹. Ustawodawca nie wymaga, aby nieporadność była przemijająca lub trwała – tak jak to czyni w przypadku stosunku zależności, który musi istnieć jeszcze przed podjęciem czynności realizujących znamiona typu czynu zabronionego, np. znęcania się¹². Może ona zatem być chwilowa. Źródłem nieporadności może być sam pokrzywdzony – przykładowo, za nieporadną należy uznać także osobę odurzoną alkoholem lub substancjami psychotropowymi i psychoaktywnymi. Zgodnie ze stanowiskiem sądów osoba bezradna to osoba bezsilna, słaba lub tylko osłabiona pod względem fizycznym bądź psychicznym¹³. Zatem wystarczające jest występowanie osłabienia, które może powodować niemożność samodzielnego funkcjonowania, podejmowania decyzji czy kierowania swoimi sprawami. Jeśli

⁷ Przykładowo Kodeks karny z 1969 r. w treści art. 184 § 1, który brzmiał: „kto znęca się fizycznie lub moralnie nad członkiem swojej rodziny lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą bezradną, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5” – Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94 z późn. zm. [dalej: d.k.k.].

⁸ W. Świda: *Prawo karne*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 546.

⁹ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 207 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 1407–1408.

¹⁰ Przykładowo: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1937 r. I K 1263/37. LEX nr 75324; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1931 r. II K 539/3. LEX nr 414317.

¹¹ Uchwała Sądu Najwyższego cała izba SN – Izba Karne z dnia 9 czerwca 1976 r. VI KZP 13/75. LEX nr 19141.

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 maja 2000 r. II AKa 127/00. LEX nr 144266.

¹³ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 207 k.k.*..., s. 1408.

pokrzywdzony jest ubezwłasnowolniony na podstawie postanowienia sądu, można przyjąć, że mamy do czynienia z osobą nieporadną. Takie orzeczenie ma charakter konstytutywny i na podstawie art. 8 § 2 Kodeksu postępowania karnego¹⁴ wiąże sąd karny. Również stwierdzenie stopnia niepełnosprawności może uzasadniać tezę, że mamy do czynienia z osobą nieporadną¹⁵.

Innym rodzajem nieporadności, jaki można w tym miejscu wskazać, jest nieporadność życiowa. W języku potocznym w stosunku do osób nieporadnych życiowo zazwyczaj używa się określenia „osoba niezaradna”, które zgodnie z definicją sformułowaną w *Słowniku języka polskiego PWN* oznacza osobę nieumiejącą sobie radzić w życiu, w różnych sytuacjach¹⁶. Tak rozumiana nieporadność może dotyczyć osób w każdym wieku i być niezależna od stanu fizycznego lub psychicznego. Ponadto osoby nieporadne życiowo zostały objęte szczególną ochroną karnoprawną, w takim samym zakresie jak osoby nieporadne w rozumieniu karnoprawnym¹⁷.

2.1. „Nieporadność” w rozumieniu prawa karnego

Aby zdefiniować pojęcie nieporadności na gruncie prawa karnego *sensu stricto*, należy poddać analizie typy rodzajowe przestępstw, w których ustawodawca używa sformułowania „osoba nieporadna”. Zgodnie z obecnie obowiązującym Kodeksem karnym są to: pozbawienie wolności (art. 189 § 2a k.k.), seksualne wykorzystanie bezradności lub ograniczonej poczytalności (art. 198 k.k.), znęcanie się (art. 207 § 1a k.k.), porzucenie (art. 210 k.k.) oraz uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego poniżej lat 15 bądź osoby nieporadnej (art. 211 k.k.). Na gruncie wszystkich wymienionych przepisów osoba nieporadna jest pokrzywdzonym, zatem oznacza to, że pojęcia „osoba nieporadna” nie można zastosować w stosunku do sprawcy przestępstwa.

¹⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2024, poz. 37 z późn. zm. [dalej: k.p.k.].

¹⁵ J. Lachowski: *Komentarz do art. 207 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. V. Konarska-Wrzosek. Wyd. 3. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 1036.

¹⁶ *Niezaradność*. <https://sjp.pwn.pl/slovniki/niezaradnosc.html> [dostęp: 01.12.2024].

¹⁷ Przykładowo: Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził, że wykorzystanie nieporadności życiowej pokrzywdzonych stanowi okoliczność obciążającą oskarżonego, świadczy o znacznym stopniu winy i społecznej szkodliwości. W tym wypadku oskarżony, wykorzystując nieporadność życiową pokrzywdzonych, ich problemy życiowe, zdrowotne, jak też ich ufność do osób i instytucji, uczynił z popełnienia przestępstwa stałe źródło dochodu poprzez doprowadzenie pokrzywdzonych do niekorzystnego rozporządzenia mieniem znacznej wartości. Por. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 20 października 2021 r. II AKa 202/20. LEX nr 3304550.

Przypomnieć w tym miejscu należy, że na gruncie prawa karnego brak jest definicji legalnej terminu „osoba nieporadna”. Zgodnie z zasadą *nulum crimen sine lege certa* przepisy karne powinny w sposób maksymalnie dokładny i sprecyzowany opisywać znamiona typu czynu zabronionego tak, aby odbiorca mógł przepis zrozumieć i go przestrzegać. W przypadku braku definicji legalnej pojęcia „osoba nieporadna” zasada ta może być naruszona przez niejasne stylistycznie sformułowanie albo przez możliwość niejednolitej interpretacji tego terminu. Skonstruowanie definicji legalnej mogłoby się przyczynić do zachowania jednolitej wykładni oraz uniknięcia rozbieżności interpretacyjnych.

Określenie „osoba nieporadna” jest pojęciem funkcjonującym w polskim prawie od ponad 50 lat. Ustawodawca już w poprzednim stanie prawnym posługiwał się terminem „osoba nieporadna”, np. na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. – art. 187 § 1 i art. 188 d.k.k. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego z dnia 23 marca 2017 r.¹⁸ wprowadziła sformułowanie „osoba nieporadna ze względu na wiek, stan fizyczny lub psychiczny”. Celem projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich jest podwyższenie poziomu ochrony małoletnich, ze szczególnym uwzględnieniem małoletnich poniżej lat 15, a także osób nieporadnych z uwagi na swój stan psychiczny lub fizyczny. W projekcie zostało przewidziane zaostrzenie odpowiedzialności sprawców przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności, przeciwko rodzinie i opiece oraz inne zmiany, które zwiększają karnoprawną ochronę pokrzywdzonych przestępstwem¹⁹. Projekt ustawy został nakierowany na ochronę dóbr szczególnie ważnych, a sama ustawa miała na celu poprawę poziomu ochrony osób najmłodszych i najsłabszych, a więc małoletnich poniżej 15 lat i osób nieporadnych ze względu na wiek, stan fizyczny lub psychiczny.

Prawodawca posługuje się także sformułowaniem „osoba nieporadna ze względu na stan psychiczny lub fizyczny”. Używane jest ono wówczas, jeżeli osobą pokrzywdzoną obok osoby nieporadnej jest małoletni poniżej lat 15 – wówczas termin „osoba nieporadna” odnosi się do osób powyżej 15. roku życia. W odniesieniu do sformułowania „osoba nieporadna ze względu na wiek, stan fizyczny lub psychiczny” nieporadny

¹⁸ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2017, poz. 773.

¹⁹ Druk nr 846. Przedstawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. [https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/C82FD2CAF85A8A2FC125803500244863/\\$File/846.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/C82FD2CAF85A8A2FC125803500244863/$File/846.pdf) [dostęp: 01.12.2024].

może być zarówno małoletni poniżej, jak i powyżej 15 lat, gdyż w tym przypadku nieporadność jest także wynikiem wieku osoby pokrzywdzonej. Przykładem tego jest regulacja prawna zawarta w przepisach art. 210 i 211 k.k. Osobą nieporadną na gruncie tych przepisów może być wyłącznie osoba dorosła. Wynika to z faktu, że ustawodawca wyraźnie odróżnił tu osoby nieporadne od małoletnich poniżej lat 15, stanowiących odrębną kategorię osób, podlegającą odrębnej kwalifikacji prawnej.

Kodeks karny posługuje się także pojęciem „bezradność”, w przypadku kiedy dochodzi do wykorzystania stanu bezradności. Ustawodawca używa tego terminu w art. 115 § 22 p. 5 k.k., formułując definicję handlu ludźmi z zastosowaniem nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, oraz w treści art. 198 k.k., który penalizuje seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności. Zgodnie z literaturą przedmiotu i wykładnią systemową w obu tych sytuacjach należy identycznie interpretować znamię „wykorzystanie stanu bezradności”²⁰. Artykuł 198 k.k. penalizuje wykorzystanie bezradności innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego bądź choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu albo pokierowania swoim postępowaniem. Stan pokrzywdzonego w art. 198 k.k. został określony przez pryzmat zdolności „do” rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem²¹. Zatem istotne dla przyjęcia kwalifikacji z tego przepisu jest stwierdzenie, że w wyniku m.in. bezradności osoba nie była zdolna do samodzielnego decydowania o sobie lub nie miała świadomości co do charakteru zachowania sprawcy czynu zabronionego. Bezradność zazwyczaj stanowi bowiem pewnego rodzaju konsekwencję braku zdolności do rozpoznania znaczenia czynu, a zwłaszcza braku zdolności do pokierowania swoim postępowaniem²². W przedmiocie ustalenia zakresu znaczeniowego znamienia bezradności powstała w doktrynie wątpliwość, czy mieszczą się w nim inne stany niż wynikające z przyczyn natury fizycznej lub fizjologicznej, a mianowicie – przypadki braku zdolności ofiary do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem wynikające z innych niż upośledzenie umysłowe bądź choroba psychiczna

²⁰ Zob. np.: J. Majewski: *Komentarz do art. 115 k.k.* W: *Kodeks karny. Część ogólna*. T. 1, cz. 2: *Komentarz do art. 53–116*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 5. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016, s. 1449; M. Budyn-Kulik, M. Kulik: *Komentarz do art. 198 k.k.* W: *Kodeks karny komentarz art. 117–221*. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2023, s. 790.

²¹ A. Golonka: *Przestępstwo seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności. Uwagi, wnioski i postulaty dotyczące „mentis statum victimae”*. „Prawo i Więź” 2023, vol. 45, nr 2, s. 390.

²² Ibidem, s. 401.

zakłóceń czynności psychicznych²³. Większość przedstawicieli doktryny opowiedziała się za szerokim rozumieniem pojęcia bezradności, zgodnie z którym inne niż upośledzenie umysłowe lub choroba psychiczna zakłócenia czynności psychicznych mieszczą się w znamieniu bezradności. Za takim rozumowaniem podążyło także orzecznictwo. Przykładowo, Sąd Apelacyjny w Lublinie przychylił się do stanowiska nauki prawa karnego odnośnie do wykładni przepisu art. 198 k.k., zgodnie z którym uznać należy, że znamię „bezradność” w art. 198 k.k. pełni funkcję dopełniającą do użytych tam znamion: „wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znamienia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem”²⁴. Warto również zauważyć, że Sąd Najwyższy wymienia przykłady źródeł całkowicie zniesionej zdolności rozumienia znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem z powodów niewynikających z upośledzenia umysłowego bądź choroby psychicznej. Są to: wpływ hipnozy, narkozy, odurzenie alkoholem lub innymi środkami psychoaktywnymi, brak przytomności²⁵. Przedstawione uwagi pozwalają zauważyć tendencję do rozszerzania pojemności normatywnej tego znamienia, a tym samym ochrony osób, które można potraktować jako nieporadne lub bezradne ze względu na szereg źródeł. Z ustaleń doktryny i orzecznictwa wynika, że katalog tych źródeł nie jest zamknięty, a ustawowe znamiona stanu fizycznego i psychicznego pozwalają na dość szeroką i elastyczną interpretację.

3. Próba ustalenia znaczenia znamienia „osoba nieporadna” na gruncie wybranych typów rodzajowych przestępstw

Zgodnie z wcześniej wspomnianą funkcją ochronną prawa karnego prawidłowe funkcjonowanie rodziny i sprawowanie opieki jako rodzajowe dobro chronione jest w rozdziale XXVI Kodeksu karnego. Pomimo że prawidłowe funkcjonowanie rodziny i sprawowanie opieki stanowią dobro rodzajowe, to rodzina nie występuje w przepisach prawa karnego jako bezpośredni przedmiot zamachu, a penalizowane są jedynie czyny

²³ M. Bielski: *Komentarz do art. 198 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2: *Komentarz do art. 117–277 k.k.* Red. A. Zoll. Wyd. 4. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 742.

²⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 października 2000 r. II AKa 190/00. LEX nr 48860. Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 2 listopada 2016 r. II AKa 316/16. LEX nr 2309498; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r. II AKa 107/12. LEX nr 1220203.

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2002 r. IV KKN 266/00. LEX nr 54406.

skierowane przeciwko jej członkom lub jej integralności. Ustawodawca przewiduje szczególną ochronę względem małoletniego poniżej lat 15 oraz osób nieporadnych. Osoba nieporadna jako pokrzywdzony została wyodrębniona przez ustawodawcę w czterech typach rodzajowych przestępstw. Zgodnie z systematyką obecnie obowiązującego Kodeksu karnego pierwszym przepisem, w którym prawodawca posłużył się pojęciem „osoba nieporadna”, jest art. 189 § 2a k.k. Przepis ten stanowi typ kwalifikowany przestępstwa pozbawienia wolności z uwagi na pokrzywdzonego, jakim jest osoba nieporadna ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Kolejny przytoczony przepis dotyczy penalizacji seksualnego wykorzystania bezradności lub ograniczonej poczytalności. W art. 198 k.k. chroniona jest wolność od wykorzystywania istniejącego po stronie jednostki stanu braku możliwości swobodnego lub świadomego samostanowienia w sferze życia seksualnego²⁶. Jest to indywidualny przedmiot ochrony względem ogólnego przedmiotu ochrony zagwarantowanego w rozdziale XXV Kodeksu karnego, jakim są wolność seksualna i obyczajność. Pozostałe trzy typy rodzajowe czynów zabronionych zostały ujęte we wspomnianym rozdziale XXVI Kodeksu karnego i są to przestępstwa: znęcania się nad osobą nieporadną (art. 207 § 1a k.k.), porzucenia osoby nieporadnej (art. 210 k.k.) oraz uprowadzenia osoby nieporadnej (art. 211 k.k.).

Osoba nieporadna jako pokrzywdzona czynem zabronionym została ujęta w treści art. 207 § 1a k.k., penalizującego znęcanie się nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Znęcanie to stanowi typ kwalifikowany przestępstwa znęcania się z uwagi na przedmiot popełnienia przestępstwa. W odróżnieniu od typu ujętego w § 1 do wypełnienia znamion przestępstwa znęcania się nad osobą nieporadną nie jest wymagane wystąpienie stałego lub przemijającego stosunku zależności pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym. Funkcją typu kwalifikowanego znęcania się jest ochrona osób słabszych przed różnymi sposobami krzywdzenia fizycznego lub psychicznego, o charakterze powtarzającym się bądź trwającym przez pewien czas²⁷. Podobnie irrelevantne jest, czy ofiara to osoba najbliższa sprawcy, rozumiana zgodnie z definicją osoby najbliższej sformułowaną w art. 115 § 11 k.k. Według prezentowanego stanowiska Sądu Najwyższego, jeżeli pokrzywdzony funkcjonuje na poziomie upośledzenia umysłowego na pograniczu stopnia lekkiego i umiarkowanego, to należy potraktować znęcanie się jako

²⁶ M. Bielski: *Komentarz do art. 198 k.k.*..., s. 742.

²⁷ V. Konarska-Wrzosek: *Przestępstwo znęcania się*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016, s. 976.

typ kwalifikowany z art. 207 § 1a k.k.²⁸ W kolejnych paragrafach tego przepisu ujęte zostały dwa typy kwalifikowane tego przestępstwa: pierwszy, opisany w § 2, dotyczy przypadków, kiedy znęcanie się połączone jest ze szczególnym okrucieństwem, natomiast w § 3 typ kwalifikowany powstaje przez występujący skutek w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie. Poddanie analizie tego przepisu pozwala na wyodrębnienie kolejnego źródła nieporadności, którym jest upośledzenie umysłowe na pograniczu lekkiego i umiarkowanego²⁹. Oznacza to, że osoba, której percypowanie rzeczywistości jest utrudnione ze względu na upośledzenie umysłowe, może być uznana za nieporadną³⁰.

Przykładem innego przepisu, w którym ustawodawca objął szczególną ochroną małoletniego poniżej lat 15 i osoby nieporadne, jest art. 210 k.k. Na gruncie tego przepisu małoletni poniżej 15. roku życia oraz osoby nieporadne ze względu na swój stan fizyczny i psychiczny to takie, które z powodu podeszłego wieku, choroby lub kalectwa albo z powodu upośledzenia umysłowego bądź zaburzeń psychicznych są – podobnie jak osoby małoletnie w różnym wieku, aż do ukończenia lat 15 – na tyle nieporadne, że wymagają czuwania nad nimi i opieki ze strony innych osób³¹. W przypadku osób dorosłych ich nieporadność musi być faktycznie stwierdzona. Dotyczy to zarówno nieporadności o charakterze trwałym, jak i czasowym. Dla prawnokarnej oceny istotne jest, aby osoba była nieporadna *a tempore criminis*, tj. w momencie jej porzucenia. Artykuł 210 k.k. penalizuje porzucenie małoletniego poniżej 15. roku życia lub osoby nieporadnej wbrew obowiązкови troszczenia się o taką osobę. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, ujętym w jednej z uchwał, przedmiotem ochrony w przypadku przestępstwa porzucenia jest opieka nad małoletnim poniżej lat 15 oraz osobami nieporadnymi ze względu na ich stan fizyczny i psychiczny³². Część przedstawicieli doktryny przyjmuje jednak, że w tym przepisie występuje również uboczny przedmiot ochrony – zdrowie i bezpieczeństwo małoletniego albo osoby nieporadnej, o czym mowa w art. 210 § 1 k.k. – przed niebezpieczeństwem

²⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2022 r. III KK 127/22. LEX nr 3430946.

²⁹ Obecnie wyróżnia się cztery stopnie upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki. Szerzej: E. Żywucka-Kozłowska: *Upośledzenie umysłowe w perspektywie prawa karnego*. [Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Wydział Prawa i Administracji], Olsztyn 2018, s. 11.

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2022 r. IV KK 550/21. LEX nr 3391506.

³¹ V. Konarska-Wrzosek: *Przestępstwo porzucenia małoletniego lub osoby nieporadnej*. W: *System prawa karnego*. T. 10..., s. 1054.

³² Uchwała Sądu Najwyższego cała izba SN – Izba Karna z dnia 9 czerwca 1976 r. VI KZP 13/75. LEX nr 19141.

mogącym im grozić w razie braku opieki ze strony osób do tego zobowiązanych³³. Przez opiekę należy rozumieć zarówno opiekę w znaczeniu prawnym, jak i faktycznym.

Obowiązek troszczenia się ujęty w treści tego przepisu należy natomiast rozumieć szeroko, może on bowiem wynikać nie tylko z tytułu prawnego, lecz także z okoliczności faktycznych, i istnieć bez podstawy prawnej. Obowiązek ten w szczególności może wynikać z: ustawy, np. art. 96 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁴, który reguluje sprawowanie pieczy nad dzieckiem; decyzji sądu, np. art. 145 § 1 i n. k.r.o., regulującej instytucję opieki; umowy (np. obowiązek troszczenia się przez opiekunkę, której rodzice powierzyli swoje dziecko lub rodzina osobę chorą, nieporadną)³⁵. Zdaniem Ryszarda A. Stefańskiego może on wynikać też z zasad współżycia społecznego³⁶. Treścią samego obowiązku troszczenia się jest dbałość o drugą osobę³⁷, z czego wynika charakter przestępstwa. Przestępstwo porzucenia należy do przestępstw indywidualnych właściwych. Oznacza to, że jego sprawcą może być jedynie osoba, na której spoczywa szczególny prawny obowiązek troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 lub o osobę nieporadną.

Czynnością sprawczą z art. 210 k.k. jest porzucenie. Termin ten rozumie się najogólniej jako opuszczenie pokrzywdzonego, pozostawienie go swojemu losowi³⁸. Niekiedy porzucenie utożsamia się z zaprzestaniem wykonywania obowiązków wynikających z opieki lub nadzoru bądź też z działaniem polegającym na pozostawieniu, opuszczeniu lub oddaleniu się od osoby opuszczonej. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, aby uznać dany czyn za porzucenie, konieczne jest jednoczesne wystąpienie dwóch elementów, a mianowicie: opuszczenie osoby wymagającej opieki oraz – co bardzo istotne – uniemożliwienie innym jej wsparcia (pomocy)³⁹. Opuszczenie danej osoby w warunkach przejęcia opieki nad nią przez inne osoby nie stanowi przestępstwa porzucenia. Użycie znamienia czasownikowego „porzucą” jasno wskazuje, że występpek ten można popełnić jedynie umyślnie, w zamiarze bezpośrednim lub

³³ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2, cz. 1: *Komentarz do art. 117–211a*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 4. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 912.

³⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. T.j. Dz.U. 2026, poz. 236 [dalej: k.r.o.].

³⁵ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 210 k.k.*..., s. 913.

³⁶ R.A. Stefański: *Przestępstwo porzucenia*. „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 5, s. 52.

³⁷ V. Konarska-Wrzosek: *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Dom Organizatora, Toruń 1999, s. 127.

³⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2001 r. V KKN 94/99. LEX nr 49445.

³⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 lipca 2014 r. I ACa 206/14. LEX nr 1506654.

ewentualnym. Świadomość sprawcy musi obejmować obowiązek troszczenia się o daną osobę, jaki na nim ciąży, jak i to, że w rezultacie jego zachowania osoba ta pozostaje bez należytej opieki; ponadto sprawca musi chcieć tego lub godzić się z taką ewentualnością⁴⁰. Przesłębstwo ujęte w art. 210 k.k. można popełnić zarówno przez działanie, jak i przez zaniechanie w momencie pozostawienia dziecka lub osoby nieporadnej własnemu losowi oraz pozostawanie bierną przez osobę zobowiązaną do troszczenia się⁴¹.

Przesłębstwo zostaje zrealizowane w momencie porzucenia. Czas trwania takiego stanu rzeczy nie ma więc znaczenia dla bytu przesłębstwa. Nie musi być to stan długotrwały, co wynika już z samego faktu, że przesłębstwo porzucenia w typie podstawowym to przesłębstwo bezskutkowe. Dla realizacji znamion wystarczy abstrakcyjne narażenie dobra prawnego na niebezpieczeństwo. Zatem penalizowany jest sam fakt porzucenia podopiecznego. W momencie porzucenia małoletni poniżej lat 15 lub osoba nieporadna nie muszą znajdować się w niebezpieczeństwie. Funkcja normy sankcjonowanej ujętej w art. 210 § 1 k.k. polega na zapewnieniu minimum opieki osobom jej potrzebującym, bez względu na to, czy nastąpiło niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. Przesłębstwo to nie jest więc związane z żadną społecznie niebezpieczną zmianą w świecie zewnętrznym.

Ustawodawca przewidział w art. 210 § 2 k.k. typ kwalifikowany przesłębstwa porzucenia. Przepis ten stanowi, że następstwem czynu jest śmierć osoby określonej w § 1. Zatem w typie kwalifikowanym przesłębstwo może być popełnione w formie winy kombinowanej: porzucenie musi zostać objęte umyślną stroną podmiotową, a skutek w postaci śmierci – nieumyślną stroną podmiotową. Jest to istotne, ponieważ w odmiennym przypadku należałoby zastosować kwalifikację prawną z art. 155 lub 160 § 3 k.k. Dodatkowo, aby zarzucić sprawcy popełnienie kwalifikowanego porzucenia, konieczne jest ustalenie związku przyczynowego pomiędzy porzuceniem a skutkiem w postaci śmierci pokrzywdzonego

⁴⁰ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz.* Red. R.A. Stefański..., s. 1428.

⁴¹ Wyrok Sądu Najwyższego, w którym zdefiniowano znię przesłębstwa zgodnie z poprzednio obowiązującym stanem prawnym, gdzie „porzucenie”, o którym mowa w art. 187 § 1 d.k.k. (obecnie art. 210 § 1 k.k.), oznaczało działanie polegające na opuszczeniu dziecka lub osoby nieporadnej, połączone z zaprzestaniem troszczenia się o nią, bez zapewnienia jej opieki ze strony innych osób. Istotę przesłębstwa stanowi pozostawienie osoby, nad którą miała być roztoczona opieka, własnemu losowi poprzez nie tylko zaniechanie sprawowania opieki nad osobą małoletnią lub nieporadną, lecz także uniemożliwienie takiej osobie udzielenia natychmiastowego wsparcia. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2001 r. V KKN 94/99. LEX nr 49445.

i stwierdzenie, że skutek ten może być sprawcy obiektywnie przypisany. Pomiędzy naruszeniem obowiązku przez gwaranta a śmiercią nie może istnieć jedynie przypadkowa koincydencja przestrzenno-czasowa, niemająca powiązania funkcjonalnego, które by usprawiedliwiało prawnokarne przypisanie skutku⁴². Wyraźnie wyższe zagrożenie karne w przypadku porzucenia w typie kwalifikowanym spowodowane jest wyższym stopniem społecznej szkodliwości tego typu przestępstwa w porównaniu z typem podstawowym. Za błędne uważa się stanowisko niektórych przedstawicieli doktryny, zgodnie z którym śmierć samobójcza nie wchodzi w zakres znamienia ujętego w art. 210 § 2 k.k.⁴³ Według poglądów Andrzeja Wąska i Jarosława Warylewskiego intencją ustawodawcy nie było zawężanie zakresu następstw czynu w art. 210 § 2 k.k., dlatego też wprowadził znamię „śmierć osoby określonej w § 1”, które obejmuje swoim zakresem również śmierć samobójczą, co jest uzasadnione z uwagi na wyższy stopień społecznej szkodliwości porzucenia osoby małoletniej poniżej lat 15 lub nieporadnej zakończonego śmiercią samobójczą.

Zgodnie z systematyką kodeksową ostatnim typem rodzajowym, w którym posłużono się terminem „osoba nieporadna”, jest przestępstwo uprowadzenia małoletniego poniżej 15. roku życia lub osoby nieporadnej, ujęte w art. 211 k.k. Przepis ten penalizuje uprowadzenie bądź zatrzymanie małoletniego poniżej lat 15 lub osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny bądź fizyczny wbrew woli osoby powołanej do opieki albo nadzoru. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego przedmiotem ochrony w przypadku art. 211 k.k. jest instytucja opieki i nadzoru, a dokładniej – zapewnienie należytych warunków wykonywania tego prawa przez tego, komu faktycznie powierzono sprawowanie opieki lub nadzoru⁴⁴. Funkcja ochronna prawa karnego realizowana jest w tym przypadku poprzez zabezpieczanie prawa do opieki lub nadzoru, jakie przysługuje pewnym powołanym do tego osobom. Jednak nie jest to jedyne dobro chronione w tym przepisie. Podobnie jak w sytuacji omawianego wcześniej przestępstwa porzucenia w tym przypadku również ochrona obejmuje dobro osób znajdujących się pod opieką lub nadzorem.

Zgodnie z treścią art. 95 § 1 k.r.o. władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw. Przepis ten statuuje zatem zarówno prawo,

⁴² A. Wąsek: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. Red. A. Wąsek. Wyd. 3. C.H.Beck, Warszawa 2006, s. 1116.

⁴³ A. Wąsek, J. Warylewski: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz do artykułów 117–221*. Red. A. Wąsek, R. Zawłocki. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 1277.

⁴⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1960 r. VI KO 14/60. LEX nr 169918.

jak i obowiązek wykonywania pieczy, a ponadto obowiązek wychowywania dziecka. Osoba nieporadna nie jest objęta zakresem przedmiotowym tego przepisu. Zatem słusznie ustawodawca w art. 211 k.k. posłużył się sformułowaniem „osoba powołana do opieki lub nadzoru”, co miało zapewne na celu w tym przypadku objęcie ochroną osób nieporadnych, które nie podlegają władzy rodzicielskiej, jednakże znajdują się pod opieką lub nadzorem wynikającymi z innych tytułów prawnych⁴⁵.

Do realizacji znamion występku z art. 211 k.k. dochodzi poprzez podjęcie jednego z dwóch alternatywnych zachowań sprawczych, którymi są uprowadzenie lub zatrzymanie. Użyty przez ustawodawcę spójnik „albo” wskazuje na dwie odrębne, samoistne postacie działania przestępczego. Należy zaznaczyć, że zatrzymanie i uprowadzenie nie są równoznaczne z pozbawieniem wolności. W literaturze jako istotę uprowadzenia wskazuje się zmianę miejsca pobytu małoletniego lub osoby nieporadnej połączoną z faktycznym pozbawieniem możliwości wykonywania w stosunku do niej opieki bądź nadzoru przez osobę lub osoby uprawnione⁴⁶. Niektórzy autorzy opisują uprowadzenie jako działanie, skutkiem którego osoba uprowadzona znajduje się w innym miejscu i to wbrew woli osoby powołanej do opieki, która tym samym pozbawiona jest możliwości sprawowania władzy nad osobą uprowadzoną. Natomiast przez zatrzymanie rozumie się najczęściej skłonienie lub zmuszenie małoletniego bądź osoby nieporadnej do pozostawania w miejscu dotychczasowego pobytu wbrew woli osoby lub osób powołanych do opieki lub nadzoru⁴⁷. A zatem przestępstwo nie zostaje dokonane dopiero w momencie, gdy dziecko lub osoba nieporadna wróci pod opiekę osoby uprawnionej, lecz w momencie, gdy zostanie zatrzymana bądź uprowadzona przez sprawcę. Co istotne, znamiona tego przestępstwa zostaną wypełnione także wtedy, gdy osoba podlegająca opiece znalazła się w miejscu zatrzymania legalnie, a następnie jest dalej przetrzymywana wbrew woli osoby uprawnionej. Skoro dobrem prawnie chronionym przez przepis art. 211 k.k. jest w istocie wykonywanie bieżącej pieczy nad małoletnim lub osobą nieporadną, to w konsekwencji skutkiem tego przestępstwa musi być uniemożliwienie wypełniania tego obowiązku⁴⁸. Do wypełnienia znamion przestępstwa z art. 211 k.k. konieczne jest uprowadzenie lub zatrzymanie wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru, natomiast irrelevantna

⁴⁵ A. Piaczyńska: *Osoba powołana do opieki lub nadzoru w świetle przepisu art. 211 k.k.* „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 6, s. 32.

⁴⁶ M. Mozgawa: *Komentarz do art. 211 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*. Red. M. Budyń-Kulik i in. Wolters Kluwer, Warszawa 2024, LEX/el.

⁴⁷ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 211 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański..., s. 1429.

⁴⁸ M. Nawrocki: *Kidnapping*. „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 10, s. 105.

dla oceny prawnokarnej jest wola osoby poddanej opiece lub nadzorowi. Identycznie jak przy przestępstwie porzucenia jest to przestępstwo umyślne, które można popełnić zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym. Objęty zamiarem musi być fakt, że dana osoba znajduje się pod opieką lub nadzorem i jest osobą małoletnią poniżej lat 15 bądź nieporadną ze względu na stan fizyczny lub psychiczny. Nie jest wystarczające objęcie zamiarem jedynie działania wbrew woli osoby uprawnionej⁴⁹.

4. Podsumowanie

Ochrona osób nieporadnych oraz ich interesów realizowana jest na wielu płaszczyznach i przy pomocy licznych instytucji. Tak rozbudowany system ochrony ma na celu zabezpieczenie interesów osób, które ze względu na swój wiek, stan fizyczny czy psychiczny potrzebują szczególnego wsparcia nie tylko osób powołanych do szeroko rozumianej opieki czy troszczenia się o nie, ale także samego państwa. Ustawodawca poprzez wyodrębnienie tej grupy osób w aktach prawa materialnego tworzy możliwość indywidualnego ich traktowania, zapewniając im szczególną ochronę. Występują jednak pewne wątpliwości, czy funkcjonujące instytucje prawa materialnego w sposób wystarczający zapewniają ochronę osób nieporadnych, które potrzebują szczególnej opieki i ochrony. Wydaje się, że we współczesnym społeczeństwie istnieją obszary i zjawiska, w których prawa osób nieporadnych mogą być naruszane lub zagrożone naruszeniem w większym stopniu niż dobra osób niewykazujących cech osób nieporadnych.

Wątpliwości co do zakresu prawnej ochrony osób nieporadnych budzi także wcześniej wspomniany brak definicji legalnej terminu „osoba nieporadna”. Już na gruncie samego prawa karnego *sensu stricto* pojęcie to nie jest jednolite i występują liczne spory co do źródeł nieporadności, czego wynikiem jest niejednakowe traktowanie osób nieporadnych na gruncie stosowania prawa. Brak konsekwencji ustawodawcy w posługiwaniu się naprzemiennie terminami „osoba bezradna” i „osoba nieporadna” w ramach jednego aktu prawnego również może powodować wątpliwości interpretacyjne co do różnicy w znaczeniu tych pojęć. Na podstawie przedstawionych typów rodzajowych przestępstw widoczne jest, że co do zasady źródła nieporadności są tożsame i są nimi: wiek, stan fizyczny i stan psychiczny. Jednakże, podążając

⁴⁹ R.A. Stefański: *Przestępstwo uprowadzenia małoletniego (art. 211 k.k.)*. „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, s. 59.

za stanowiskiem doktryny, należy zauważyć, że katalog źródeł nieporadności jest otwarty i nie ogranicza się tylko do wskazanych przykładów, a zatem ustawodawca powinien również rozważyć uwzględnienie szerokiego katalogu czynników mających wpływ na nieporadność osoby pokrzywdzonej.

Ponadto obecny zakres prawnokarnej ochrony osób nieporadnych nie jest wystarczający. Brak definicji legalnej powoduje, że w niektórych stanach faktycznych osoba, która ze względu na swoje właściwości powinna być traktowana jako nieporadna, nie zostanie za taką uznana. Wprowadzenie przez prawodawcę ujednoczonej definicji legalnej pojęcia „osoba nieporadna”, która mogłaby w pełni zastąpić obecnie występujący w aktach prawnych termin „osoba bezradna”, znacznie ułatwiłoby posługiwanie się tym terminem, co w konsekwencji pozwoliłoby na osiągnięcie pożądanego i jak najskuteczniejszego egzekucji praw osób nieporadnych. Prawo powinno być pewne i stabilne, ale jednocześnie powinno odpowiadać rzeczywistości i podążać za zachodzącymi przemianami. Wobec tego postulatem *de lege ferenda* do projektodawcy nowelizacji Kodeksu karnego może być rozszerzenie art. 115 k.k. o definicję osoby nieporadnej, uwzględniającą szeroki katalog źródeł nieporadności.

Bibliografia

Literatura

- Bielski M.: *Komentarz do art. 198 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2: *Komentarz do art. 117–277 k.k.* Red. A. Zoll. Wyd. 4. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 742.
- Budyn-Kulik M., Kulik M.: *Komentarz do art. 198 k.k.* W: *Kodeks karny komentarz art. 117–221*. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2023, s. 790.
- Golonka A.: *Przestępstwo seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności. Uwagi, wnioski i postulaty dotyczące „mentis statum victimae”*. „Prawo i Wiąż” 2023, vol. 45, nr 2, s. 385–409.
- Jodłowski J., Szewczyk M.: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2, cz. 1: *Komentarz do art. 117–211a*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 4. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 912–913.
- Konarska-Wrzosek V.: *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Dom Organizatora, Toruń 1999.
- Konarska-Wrzosek V.: *Przestępstwo porzucenia małoletniego lub osoby nieporadnej*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016, s. 1036–1050.

- Konarska-Wrzosek V.: *Przestępstwo znęcania się*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016, s. 970–998.
- Kosonoga J.: *Komentarz do art. 207 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 1407–1408.
- Kosonoga J.: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 1428.
- Kosonoga J.: *Komentarz do art. 211 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 1429.
- Kulesza J.: *Pojęcie prawa karnego*. W: *Prawo karne materialne, nauka o przestępstwie, ustawie karnej i karze*. Red. J. Kulesza. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 23–35.
- Lachowski J.: *Komentarz do art. 207 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. V. Konarska-Wrzosek. Wyd. 3. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 1036.
- Majewski J.: *Komentarz do art. 115 k.k.* W: *Kodeks karny. Część ogólna*. T. 1, cz. 2: *Komentarz do art. 53–116*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 5. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016, s. 1449.
- Marciniak J.: *Prawnokarna ochrona praw osób wykonujących pracę zarobkową*. „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 2, s. 60–69.
- Marek A., Konarska-Wrzosek V.: *Prawo karne*. Wyd. 12. C.H.Beck, Warszawa 2019.
- Michalski W.: *Ochrona rodziny w prawie karnym. (Uwagi na tle wytycznych Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r.)*. „Państwo i Prawo” 1977, nr 6, s. 46–54.
- Mozgawa M.: *Komentarz do art. 211 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*. Red. M. Budyn-Kulik i in. Wolters Kluwer, Warszawa 2024, LEX/el.
- Nawrocki M.: *Kidnapping*. „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 10, s. 95–112.
- Piaczyńska A.: *Osoba powołana do opieki lub nadzoru w świetle przepisu art. 211 k.k.* „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 6, s. 25–44.
- Stefański R.A.: *Przestępstwo porzucenia*. „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 5, s. 41–55.
- Stefański R.A.: *Przestępstwo uprowadzenia małoletniego (art. 211 k.k.)*. „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, s. 58–70.
- Świda W.: *Prawo karne*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
- Wąsek A.: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. Red. A. Wąsek. Wyd. 3. C.H.Beck, Warszawa 2006, s. 1116.
- Wąsek A., Warylewski J.: *Komentarz do art. 210 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz do artykułów 117–221*. Red. A. Wąsek, R. Zawłocki. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 1277.

Żywucka-Kozłowska E.: *Upośledzenie umysłowe w perspektywie prawa karnego*. [Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Wydział Prawa i Administracji], Olsztyn 2018.

Akty prawne

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. T.j. Dz.U. 2026, poz. 236.

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U 1969, nr 13, poz. 94 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2024, poz. 37 z późn. zm.

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2017, poz. 773.

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie Zasad techniki prawodawczej. T.j. Dz.U. 2016, poz. 283.

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1931 r. II K 539/3. LEX nr 414317.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1937 r. I K 1263/37. LEX nr 75324.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2001 r. V KKN 94/99. LEX nr 49445.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2002 r. IV KKN 266/00. LEX nr 54406.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2022 r. IV KK 550/21. LEX nr 3391506.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2022 r. III KK 127/22. LEX nr 3430946.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1960 r. VI KO 14/60. LEX nr 169918.

Uchwała Sądu Najwyższego cała izba SN – Izba Karno z dnia 9 czerwca 1976 r. VI KZP 13/75. LEX nr 19141.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 maja 2000 r. II AKa 127/00. LEX nr 144266.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 października 2000 r. II AKa 190/00. LEX nr 48860.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r. II AKa 107/12. LEX nr 1220203.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 lipca 2014 r. I ACa 206/14. LEX nr 1506654.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 2 listopada 2016 r. II AKa 316/16. LEX nr 2309498.

Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 20 października 2021 r.
II AKa 202/20. LEX nr 3304550.

Źródła internetowe

Druk nr 846. Przedstawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. [https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/C82FD2CAF85A8A2FC125803500244863/\\$File/846.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/C82FD2CAF85A8A2FC125803500244863/$File/846.pdf) [dostęp: 01.12.2024].

Niezaradność. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/niezaradnosć.html> [dostęp: 01.12.2024].